

*E*ls Barris de *P*alma

Revisió del Pla general d'ordenació urbana i d'actuacions urbanístiques

Número 19 • 1995

SANT JAUME

Promomallorca

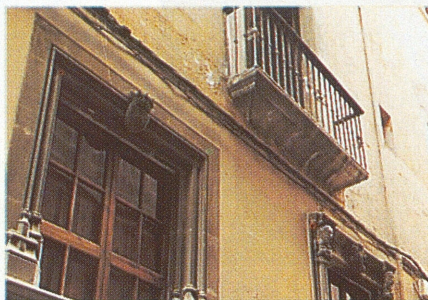
Façana de la Sang

Població 291 - 293

Amb una població de 1.652 habitants, és un dels barris amb major densitat de població. Té habitatges de grans dimensions i una població amb un alt grau d'envelliment. Destaca un elevat nivell de formació.

Revisió 294 - 295

Com a la majoria de barris que conformen el centre històric de la ciutat, un dels objectius prioritaris és la rehabilitació de façanes. Per això, en aquest fascicle es presenten els objectius i les característiques d'a-

El barri de Sant Jaume té com a límits més clars el passeig de la Rambla, la plaça del Mercat, el carrer de la Unió, la plaça de Joan Carles I, el carrer de la Concepció i el del Bisbe Campins. Entre els carrers més emblemàtics s'han de destacar els de la Concepció i de Sant Jaume, especialment per la significació històrica que tenen. Té una extensió de 14,85 hectàrees, part de les quals, fins al decenni de 1940, constituïen l'anomenat Hort d'en Moranta. Actualment és una zona que no té unes característiques úniques. Continua mantenint els casals de la noblesa de l'antic règim, tres monestirs de religioses de clausura, hospitals i centres de salut, però a la vegada ha esdevingut una àrea amb una vida social i cultural intensa. Així, hi abunden sobretot les galeries d'art, però hi ha també la Fundació La Caixa, el Centre Cultural Sa Nostra i la Universitat Nacional a Distància, com alguns dels elements més representatius.

questes realitzacions.

Plànol 296 - 297

Història 298 - 299

L'església parroquial de Sant Jaume, l'antic oratori del Sant Sepulcre i els hospitals de Santa Magdalena i el Sitjar foren els elements històrics més rellevants del període medieval. En aquesta zona, hi establí la residència bona part de les famílies de la noblesa mallorquina.

Patrimoni 300 - 301

En aquest barri hi ha 42 edificis i elements d'interès, vuit dels quals són de caràcter religiós. Hi destaquen, entre d'altres, els monestirs de Santa Magdalena i de les Caputxines, alguns edificis aristocràtics, sobretot al carrer de Sant Jaume, i algunes edificacions rellevants del s XIX ençà, com el Gran Hotel.

Vida social 302

La zona tradicionalment fou centre d'una vida social intensa, en són exemples les processons de Setmana Santa i la Fira del Ram, que es celebrava a la Rambla. Un dels principals centres de la vida religiosa i civil ha estat la Casa de Misericòrdia i l'Hospital General.

Moviment associatiu 303

Entre les associacions més rellevants hi destaquen l'Associació de Veïns de Sant Jaume i algunes associacions de comerciants.

POBLACIÓ

El barri de Sant Jaume, situat entorn a la parròquia del mateix nom, era un dels antics districtes de la zona baixa de la ciutat. Avui és una part important del nucli antic de Palma. Els límits són al nord la barriada de la Plaça dels Patins, a l'oest Jaume III, al sud Sant Nicolau i a l'est el barri de la Missió.

Els habitatges del barri són, en general, de grans dimensions i amb un destacable valor artístic.

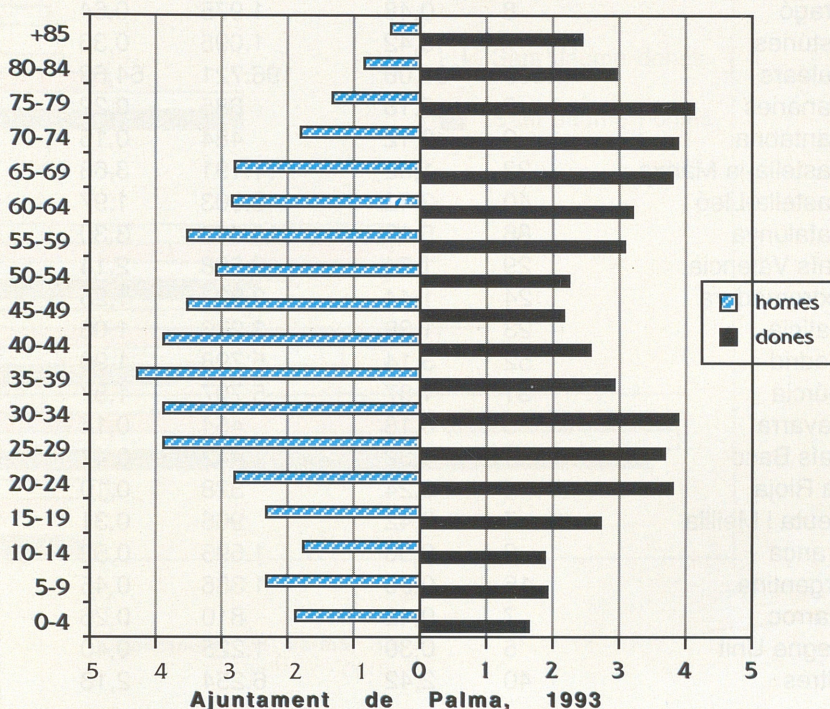
Malgrat la poca ocupació dels casals, si es relaciona l'extensió (14,85 ha) amb la seva població (1.652 habitants, que representen el 0,54% del total de la ciutat), es troba que la densitat de població assoleix els 111,24 h/ha, xifra que es troba molt per damunt de la mitjana de Palma (13,93 h/ha).

L'estructura de la població per edat i sexe

La característica més destacable de la població del barri és l'elevadíssim percentatge de població major de 65 anys

...

PIRÀMIDE DE POBLACIÓ DE SANT JAUME, 1992

La Misericòrdia

Sant Jaume**Palma**

<u>origen</u>	<u>població</u>	<u>%</u>	<u>població</u>	<u>%</u>
Andalusia	196	11,86	36.245	11,92
Aragó	8	0,48	1.975	0,64
Astúries	7	0,42	1.095	0,36
Balears	1.009	61,06	196.721	64,69
Canàries	3	0,18	685	0,22
Cantàbria	2	0,12	484	0,15
Castella-la Manxa	32	1,92	11.191	3,68
Castella-Lleó	40	2,42	6.003	1,97
Catalunya	86	5,19	10.063	3,30
País Valencià	29	1,74	6.528	2,14
Extremadura	24	1,44	3.827	1,25
Galícia	23	1,38	3.286	1,08
Madrid	52	3,14	5.798	1,90
Múrcia	31	1,87	5.707	1,87
Navarra	3	0,18	454	0,14
País Basc	22	1,32	1.442	0,47
La Rioja	4	0,24	328	0,10
Ceuta i Melilla	7	0,42	966	0,31
França	6	0,36	1.595	0,52
Argentina	16	0,96	1.386	0,45
Marroc	7	0,42	810	0,26
Regne Unit	5	0,30	1.225	0,40
Altres	40	2,42	6.254	2,18

Font: Ajuntament de Palma (1993)

...

(24,4%). Aquesta xifra duplica la població jove (11,38%) i representa quasi una quarta part del total.

L'envelliment d'aquesta població queda palès si es comparen les xifres amb les de Palma, on el percentatge de població vella és del 19,53% i el de població jove és del 18,31%.

Respecte a la població adulta, el percentatge del barri és d'un 64,22% i la mitjana de Palma és d'un 68,23%.

El grup d'edat més nombrós, en el cas dels homes, és el que va dels 35 als 39 anys, amb un 4,3% del total. En el cas de les dones el grup majoritari és el de 75-79 anys, amb un 4,12%.

La immigració

La procedència dels habitants del barri de Sant Jaume mostra com la xifra corresponent als residents nascuts a les illes (61,06%) és lleugerament inferior a la mitjana de Palma (64,60%).

El grup d'immigrants, que inclou els espanyols i els estrangers, es distribueix de la manera següent: els nascuts a la península són el 34,48%. En aquest grup els més nombrosos són els andalusos amb un 11,86%, seguits dels catalans amb un 5,19% i dels madrilenys amb un 3,14%. En el cas de Palma

...

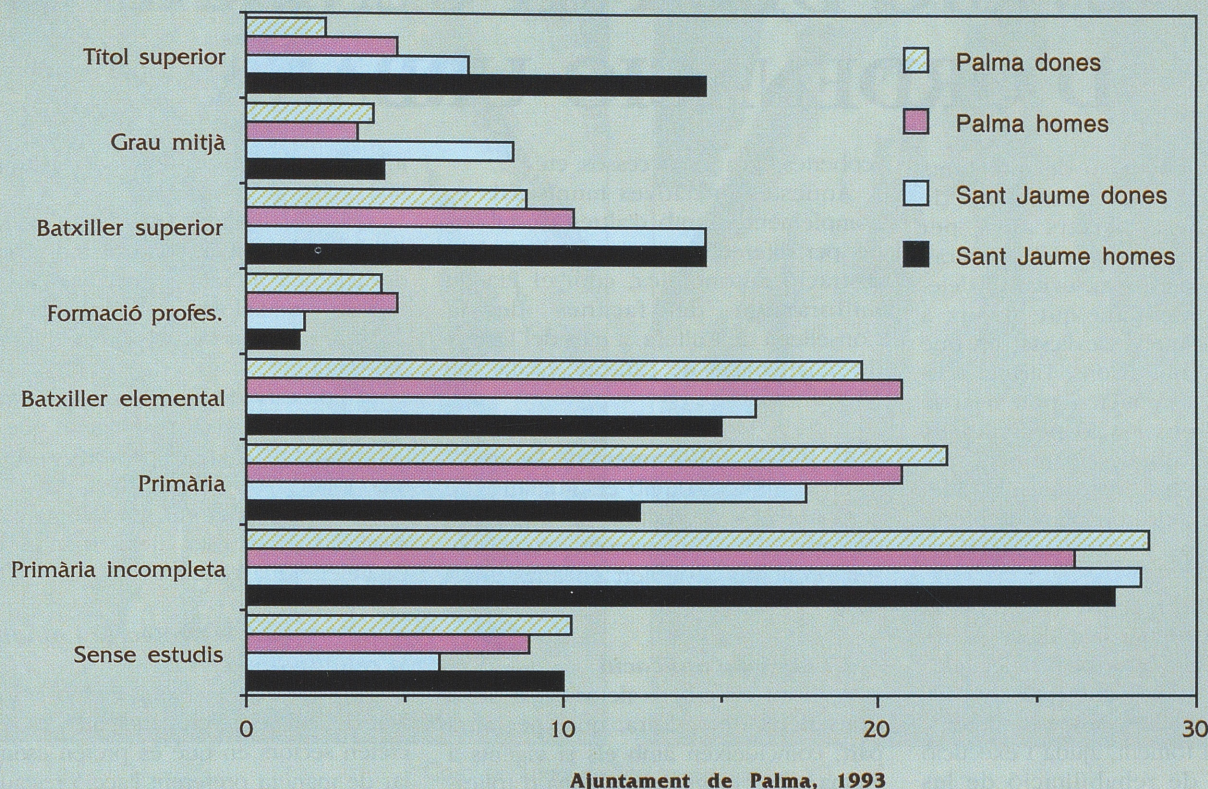

Col·legi de la Santíssima Trinitat, carrer de la Concepció

Can Ques, plaça del Mercat

NIVELL DE FORMACIÓ DE SANT JAUME, 1992

aquest col·lectiu representa el 31,59%.

La població nascuda a l'estranger suposa un 4,46% del total de la població del barri, xifra superior al 3,81% de Palma. La comunitat més nombrosa és la formada pels argentins, que representen un 0,96% del total.

El nivell d'instrucció

El barri de Sant Jaume presenta com a característica destacable un elevat grau de formació que queda reflectit en les xifres dels habitants que tenen estudis superiors. Tant en el cas de les dones (15,44%) com en el dels homes (18,89%) els percentatges dupliquen la xifra mitjana de Palma, que és d'un 7,49%.

Si ens referim al grup d'analfabets i sense estudis, podem observar com els homes, amb un percentatge del 37,4%, presenten valors semblants a la mitjana de Palma (37,12%). La xifra corresponent a les dones, amb un 34,32%, és lleugerament inferior.

En el nivell d'estudis primaris i batxillerat elemental és on hi ha més diferen-

Hospital General

cia entre els homes (27,5%) i les dones (33,86%). Aquestes xifres es troben, en els dos casos, per davall de la mitjana de la ciutat, que és del 41,17%.

La població amb estudis de formació professional i batxillerat superior, que a Palma és d'un 14,22%, en el barri de

Sant Jaume assoleix valors d'un 16,19% per als homes i d'un 16,36 per a les dones.

Antònia Ripoll
Josep Benítez
Francesca Vives

REVISIO DEL PLA GENERAL D'ORDENACIO URBANA

Com a continuació del programa Cestablert per l'Ajuntament de Palma en aquests darrers anys, per aconseguir la recuperació del patrimoni històric de Palma i, així, evitar el deteriorament preocupant que pateix a causa, principalment, de l'estat en què es troben les edificacions, l'actual programa pretén estimular i potenciar la dinàmica de conservació periòdica de les edificacions d'aquest patrimoni, per tal de mantenir-les en condicions adequades, mitjançant un conjunt de mesures, establertes a iniciativa de l'administració.

Per això, aquest programa té la intenció de continuar la política ja iniciada per resoldre aquesta problemàtica i ampliar, tant com sigui possible, les mesures ja establertes en anys anteriors, que tendien al foment, ajuda i execució de les obres de rehabilitació de les parts de l'edificació contigües al lloc públic i dels seus espais comuns

(cobertes, façanes, accessos, etc.).

Aquestes iniciatives municipals es complementen amb d'altres d'establertes per diferents organismes de l'administració autonòmica, com el Pla de millorament de façanes de la Conselleria de Cultura, a més del Decret de rehabilitació de caràcter estatal del MOPU.

1.- Pla de millorament de façanes

En combinació amb el programa de la Conselleria de Cultura, en vigor des de l'any 1988, l'Ajuntament potencia el seu programa, establert en anys anteriors.

1.1.- Àmbit d'aplicació

Aplicant els criteris de selecció de la Conselleria de Cultura, que, per altra part, coincideixen amb els ja vigents a Palma, s'han elegit com a zona d'aplicació del present programa els àmbits següents, en consideració a la

importància històrica i al valor patrimonial:

a) Recinte delimitat per les avingudes de Gabriel Alomar, Joan March, Comte de Sallent i Alemanya, els passeigs de Sagrera, de Mallorca i el Parc de la Mar.

b) Àrea inclosa en els límits del PERI del Jonquet.

c) Edificis que figuren en el *Catàleg del Pla general de Palma* vigent, que no estan inclosos en els àmbits o àrees anteriors.

d) Edificis que, pel seu interès patrimonial, haurien estat inclosos en el precatàleg del Pla general.

1.2-Sectors de protecció i ajuda a la rehabilitació

Tot i que el programa inclou la totalitat de l'àrea històrica indicada, es concreten sectors en què es pretén estimular de manera preferent l'acció restauradora.

...

Cases del carrer de Sant Jaume, abans i després de la rehabilitació

Casal del carrer de Sant Jaume, número 20

... En delimitar-los, es vol concentrar l'actuació municipal en els elements més característics del teixit urbà i que contribueixen, per les seves característiques morfològiques, històriques i artístiques, de manera més decisiva en la configuració de la imatge de la ciutat, i es permet, per altra part, una evolució, programació i millor gestió dels mitjans que s'han d'utilitzar.

Es considera, a més, que aquest tipus d'actuació, en uns sectors que es poden

reconèixer com a part de la imatge de Palma, pot generar un efecte multiplicador més elevat en la dinàmica de renovació del patrimoni edificat que el que s'aconseguiria amb múltiples accions puntuals.

Seràn considerats sectors d'ajuda a la rehabilitació els conjunts formats per tres o més edificis (com a mínim) i que constitueixen un sector important d'un carrer o plaça.

L'elecció d'aquests conjunts es farà segons els següents criteris de prioritat:

1.-Conjunts o edificis situats en una àrea programada i projectada en anys anteriors: carrers del Sindicat, de Sant Feliu, de Sant Jaume, de Sant Alonso, de Montenegro, de Sant Miquel, etc.

2.-Conjunts situats a carrers comercials tradicionals: places Major, de Cort, de la Reina, del Mercat, carrers de Colom, Jaume II, via comercial des de Cort pel carrer de Sant Nicolau fins al carrer de Jovellanos, etc.

3.-Conjunts situats a l'àmbit dels PERI, del Puig de Sant Pere, la Calatrava, el Jonquet, la Gerreria i qual-sevol altre que es redacti en el centre històric.

4.-Altres conjunts també situats en el centre històric (segons la importància de l'espai públic on estigui la façana).

5.-Edificis de catàleg o pre-catàleg del Pla general.

6.-Edificis aïllats en cert grau de protecció (R1, R2 o similar).

7.-Resta d'edificis aïllats del centre històric.

Concretament, en el carrer de Sant Jaume s'han dut a terme actuacions en matèria de rehabilitació, com l'hostal del Born, el carrer de Sant Jaume, núm 20 i núm 14, etc.

Sant Jaume

Revisió PGOU (Aprovació inicial)

	<u>Denominació</u>	<u>Carrer</u>
1) Espais lliures		de la Cavalleria
		de la Cavalleria

Cal remarcar que tota revisió d'un Pla general s'ha de sotmetre a una aprovació inicial, una de provisional i, finalment, la definitiva.

En aquests moments, ha acabat el període d'informació pública de l'aprovació inicial, per la qual cosa la nostra feina exposarà tot allò que està previst fins a l'actual estat de tramitació, tot deixant de banda que, una vegada estudiades les al·legacions, es puguin fer algunes modificacions.

- Espais lliures
- Equipaments del barri
- Sistemes i equipaments generals de la ciutat

SANT JAUME
Actuacions proposades.
Aprovació inicial

HISTORIA

L'inici del poblament d'aquesta zona es remunta a un moment avançat de l'època islàmica de Mallorca. D'aquest període hi ha proves de l'existència d'una mesquita no lluny de la font del Sepulcre. Potser fos precisament en aquesta surgència natural on la mesquita s'abastava d'aigua per a la celebració del seu ritual, ja que desconeixem encara el traçat de la síquia que aleshores proveïa la vila d'abaix. Comptam també amb referències que parlen d'un hort situat al final del carrer de Sant Jaume, no lluny de la porta bab al-Balyat, que fou tomada en edificar-se el baluard del Sitjar.

Després de la conquesta catalana i del repartiment de la ciutat, el barri de Sant Jaume, com la resta de Madina Mayurqa, inicià una forta transformació. Tots els elements que fins aleshores caracteritzaven la ciutat islàmica foren substituïts per altres de més afins a la nova configuració social instaurada. S'inicià, en aquest sentit, la construcció d'esglésies, tant de nova planta com aprofitant les obres de les antigues mesquites. Així, l'església de Sant Jaume fou construïda de nou, mentre que sobre la mesquita esmentada es bastí la petita església del Sant Sepulcre. El solar que ocupava la mesquita fou cedit per Jaume I a Guillem de Montcada i, quan aquesta fou convertida en església, acollí les restes dels Montcada morts a la conquesta. El 1232 passà als cavallers del Sant Sepulcre, que la vengueren el 1280 a Jaume II de Mallorca, poc temps després (1292) era propietat de Guillem de Puigdorfilà.

A més de les esglésies, una altra institució molt corrent a partir de la conquesta eren els hospitals. A Sant Jaume en funcionaven dos: el de Santa Magdalena i el del Sitjar. El primer ocupava l'actual plaça de Santa Magdalena i part del convent del mateix nom; la seva edificació es començà el 1231 per iniciativa de Ponç Hug, comte d'Empúries. El 1514 s'agregà a l'Hospital General. El del Sitjar era dedicat a l'assistència als mariners necessitats i el seu solar passà també a formar part de l'Hospital General.

A la vegada existia al barri un altre organisme important, la casa d'encunya-

Retaula gòtic del monestir de Santa Magdalena

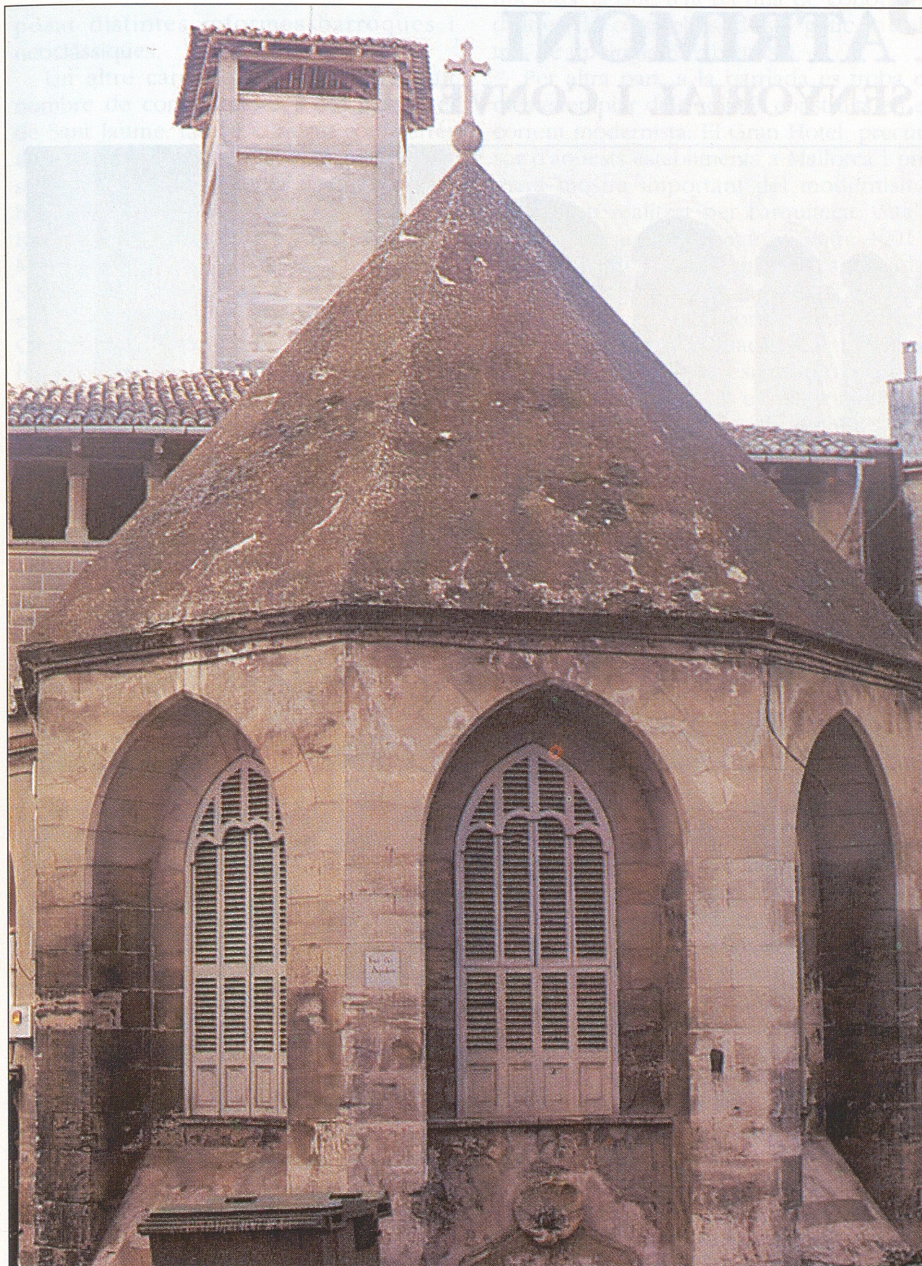
Can Gual de Torrella

ció de moneda. Era situada a la part alta del carrer de la Concepció, anomenat aleshores de la Monederia.

Així mateix, el barri es caracteritzà, ja des de l'edat mitjana, per ser un dels

llocs de residència més freqüentat per famílies de la noblesa mallorquina, especialment els voltants dels carrers de Sant Jaume i de la Concepció. Podem

...

Font del Sepulcre

...
 esmentar en aquest sentit palaus com can Torrella, can Bonapart o cal Reguer, entre d'altres.

Ens hem de referir ara a un conjunt d'institucions que al final de l'edat mitjana es crearen al barri. La primera, i tot seguint un ordre cronològic de creació, és l'Hospital General. Sorgí amb motiu de la unificació de la majoria dels hospitals existents aleshores a Palma i depenia del Gran i General Consell, que rebé del rei Alfons V d'Aragó el privilegi de fundació. Cal esmentar també l'interès que demostraren en la seva creació personatges com el clergue

Bartomeu Catany o Gregori Gual, prior de la Catedral. El 1715 passà a dependre de l'Ajuntament de Palma i el 1847 de la Diputació Provincial de Balears, moment en què es convertí en l'Hospital Provincial. El 1979 recuperà la seva denominació tradicional i, a partir d'aquell any, és regit pel Consell Insular de Mallorca. L'edifici que l'acull és el resultat d'una sèrie de donatius i expropiacions que es remunten a l'època de la fundació. També des de l'inici ha tingut adjunta l'església de l'Anunciació de la Mare de Déu -coneguda popularment com la Sang-, que conferí a l'hospital un caracter religiós mantingut fins al

segle XIX.

La segona institució a què ens referíem és la Casa de la Pietat, fundada el 1592 per iniciativa de fra Rafael Serra. El seu objectiu fou recollir dones penedides i s'establí vora l'Hospital General. Al principi del segle XVIII es constituí en aquesta casa una comunitat d'ermitanes que professaven la regla de sant Francesc i tenien per patrona santa Margalida de Cortona.

En darrer terme hem d'esmentar la Casa de Misericòrdia, que acollia els pobres i marginats que, sense cap tipus d'atenció, poblaven la ciutat. L'edifici fou erigit el 1677 a instàncies del pare Ignasi Fillol i modernament, entre el 1817 i 1884, fou reformat, dotant-lo d'un aire classicista. Era dividit en una secció femenina i una de masculina i comptava amb un oratori i una escola d'ensenyament, a més d'acadèmies de música i dibuix i diversos tallers d'aprenentatge. Actualment és propietat del Consell Insular de Mallorca i acull el Conservatori de Música, l'Hospital de Nit, el Centre Coordinador de Biblioteques i, al seu pati, un petit jardí botànic.

Ja en el nostre segle i acabada la Guerra Civil, el barri fou objecte d'una gran reforma que alterà la seva fisonomia tradicional. Efectivament, la redacció i materialització del Pla urbanístic de l'arquitecte Gabriel Alomar preveia un conjunt d'intervencions en tot el centre històric de Palma que, en determinats barris, semblava una reconstrucció integral. A Sant Jaume, la reforma de Jaume III significà la urbanització de l'hort d'en Moranta i del Sitjar i l'obertura de grans vies. Aquests projectes es feren a costa de la pèrdua de nombroses edificacions, algunes de gran valor històric. A partir d'aleshores tota aquesta zona acollí una classe social acomodada i es poblà de gran quantitat de magatzems, botigues, bancs, etc. El que en un principi s'havia pensat com una mesura de descongestió de la ciutat antiga es convertí progressivament en un àmbit massa poblat que augmentà els problemes de trànsit, pol·lució o densitat de tot el centre històric de Palma. Actualment, Sant Jaume és un dels barris de la ciutat antiga amb un grau d'ocupació més elevat com a lloc d'habitatge, combinat amb una gran activitat comercial i mercantil.

Josep Merino

PATRIMONI

UN BARRI SENYORIAL I CONVENTUAL

Sant Jaume, com Sant Miquel, Santa Eulàlia i Santa Creu, forma part de la primera divisió parroquial de la ciutat de Mallorca medieval. El barri comprèn un espai irregular situat a ponent del jaç de l'antiga Riera. Confronta al sud amb els barris de Santa Creu, la Llotja i el Born, mentre que pel nord el límit se situa prop de les avingudes. A llevant, el barri és limitat pel passeig de la Rambla, la plaça del Mercat, el carrer de la Unió, la plaça de Joan Carles I i pel primer tram de Jaume III fins al carrer de la Concepció, que separa les dues zones (Concepció i Sant Jaume).

Històricament el barri és assentat sobre bona part de l'antiga ciutat islàmica, a la zona anomenada Bab al-Djadid, l'exemple realitzat el s XI en plena època taifa de Madina Mayurqa.

L'església que dóna nom al barri -Sant Jaume-, com en les altres parròquies primerenques, es degué construir sobre les restes d'alguna de les abundants mesquites islàmiques convertides en temples cristians, tot just consolidat el domini català de Mallorca. L'església parroquial de Sant Jaume fou fundada pels reis de Mallorca i respon al model de temple gòtic d'una sola nau, amb els trams coberts per volta de creueria i sis capelles rectangulars als costats. L'absis té planta pentagonal i és envoltat de petites capelles.

La façana és senzilla amb paraments lliços; el portal principal, de 1776, s'ha de situar estilísticament al barroc tardà local. El campanar, situat a l'esquerra, és alt i massís, es troba dividit en sis cossos separats per motllures i hi manca la típica piràmide superior. El conjunt de l'església de Sant Jaume, importantíssim per les restes arquitectòniques d'època gòtica i per les esveltes proporcions, es troba emmascarat pel continu adossament de construccions al seu voltant i per l'estretor del carrer de Sant Jaume. Ambdós fets impedeixen que l'edifici destaquí dels que l'envolten.

Al barri abunden les construccions de tipus religiós, especialment els monestirs de monges, dels quals s'han de destacar especialment els monestirs i esglésies de Santa Magdalena i les Caputxines. Santa Magdalena originàriament pertany al s XIV, però tant el monestir com l'església han sofert grans modificacions al llarg del temps. Així i tot, el conjunt ha conservat els elements característics de la vida conventual com, el claustre, la sala capitular, el refectori i la cuina. L'església és de nau única i pertany a la segona fase del barroc, ja que fou construïda devers el

Claustre del monestir de Santa Magdalena

1740. Destaquen la cúpula i la capella, en què es troba el sepulcre de la beata Santa Catalina Tomàs i que es construí per encàrrec del cardenal Despuig.

El monestir i església de les Caputxines ocupen, pràcticament, tota una illeta del barri. La major part de les restes conservades corresponen al darrer terç del s XVII, si bé als paraments externs s'endevinen les motllures de finestres coronelles, que demostren que l'edifici conventual és més antic. L'església fou concebuda per a ús intern de la comunitat religiosa i destaca per la seva senzillesa i austeritat. La planta és de creu llatina però no es manifesta a l'exterior. Arquitectònicament, la cúpula, situada al damunt del transepte i recolzada sobre quatre arcs rodons, és molt interessant.

A més d'aquests i altres edificis religiosos, al barri hi ha la popular església de la Sang, situada dins l'Hospital General. L'hospital de la Sang sorgí amb la intenció de centralitzar els nombrosos petits hospitals que hi havia a la ciutat. El frare franciscà Bartomeu Catany fou el promotor de l'esmentada centralització hospitalària. De l'antic conjunt medieval quasi no queda res sense reformar, sols una sala dedicada als malalts conserva part dels elements originaris. La galeria neogòtica oberta al pati i que dóna accés a l'església és un del espais més interessants del conjunt.

L'església, construïda el s XV, respon al tipus de nau única, dividida en tres trams coberts en volta de creueria. A un lateral

es troba la capella del Sant Crist de la Sang; és una cambra barroca de planta rectangular i coberta amb una cúpula de vuit segments, coronada per una llanterna. La imatge del Sant Crist, del s XVII, gaudeix d'una gran devoció popular per part de tots els mallorquins.

Un dels elements més curiosos del barri és la font del Sepulcre, entre el carrer de la Concepció i el de l'Aigua. Antigament era una terminal de les fonts que proveïen la ciutat; se la relaciona amb la font de les ablucions de la mesquita de Dalquiveni, situada per aquell entorn. Tipològicament respon a una construcció en forma de temple, de planta hexagonal amb una coberta piramidal sostinguda per columnes quadrades i amb arcs apuntats a les obertures. El seu nom actual ve donat per la seva relació amb l'església del Sant Sepulcre, d'època medieval i desapareguda el segle passat.

A més de les construccions religioses, el barri té una abundant relació d'edificis senyorials que s'han recollit al nou catàleg. Són especialment nombrosos al voltant dels principals carrers del barri, com el de la Concepció, on es troben cases tan importants com ca Dona Mira, actual seu cultural de Sa Nostra, can Morrelles, can Berga-Ladària, can Cabrer, can Feliu, can Alomar, amb el seu magnífic pati barroc, can Castelló, etc. Moltes d'aquestes cases combinen elements de distintes èpoques amb un substrat gòtic, al qual s'han super-

...

posat distintes reformes barroques i neoclàssiques.

Un altre carrer que concentra un alt nombre de construccions rellevants és el de Sant Jaume, també conegut com carrer dels Senyors, i que és un dels més representatius de la part baixa de ciutat. Aquí hi ha casals com can Alemany, can Rubert, cal Marquès de Ferrandell, cal Marquès del Reguer-Rul·lan, can San Simón, can Roses, can Gual de Torrella, etc. També al voltant del convent de les Caputxines s'hi poden veure cases magnífiques, com són can Serralta, can García-Ruiz, can Oliver, can Morell de les Caputxines o can Aixartell, recentment restaurada i que té la particularitat de conservar a les façanes tres tipus distints de

finestres, ja que n'hi ha una de conopial i d'altres de coronelles, d'estil gòtic, i d'altres de tipologia renaixentista.

Per altra part, a la barriada es troba el més exemplar dels edificis construïts en el corrent modernista. El Gran Hotel, precursor d'aquests establiments a Mallorca i primera mostra important del modernisme illenc, fou realitzat per l'arquitecte català Lluís Domènech i Montaner, entre 1901 i 1903. L'edifici, situat en una cantonada, consta de cinc plantes, la de baix era destinada a sales, recepcions i menjadors, i les altres quatre a habitacions. A la façana es combinen motius escultòrics i arquitectònics realitzats amb el millor marès de l'illa, mesclat amb materials ceràmics procedents de la Roqueta. Es veu la voluntat d'alleugerir els paraments amb grans

vidrieres i balconades que permeten una bona il·luminació de les habitacions. Abunden els motius florals, heràldics i zoomòrfics, propis de la imatgeria modernista, i referències arquitectòniques a estils anteriors de tipus mudèjar o gòtic. Recentment ha sofert una profunda i encertada restauració que ha permès recuperar la primitiva imatge d'aquest edifici, que s'ha convertit en un dels referents monumentals del centre de la ciutat.

Quant a l'origen del passeig de la Rambla, s'ha de situar després de la desviació, abans de 1613, de la Riera. El nom d'aquest indret ciutadà encara recorda l'antic pas de l'aigua. El passeig actual es començà a projectar l'any 1784, però no fou fins al 1827, en què s'hi plantaren els arbres i s'hi col·locà una font. Posteriorment, es continuaren realitzant reformes per convertir-lo en un lloc d'esplai públic. També va complir la funció de mercat dels dissabtes a partir de 1868. Els darrers elements incorporats foren les estàtues que representen dos emperadors romans, col·locades l'any 1937.

Al voltant del passeig s'hi troben alguns edificis valuosos com can García-Ruiz, can Sureda de Santmartí i l'edifici de la Misericòrdia. Aquest conjunt pertany a l'estil eclèctic neopal·ladià i es construí a mitjan s. XIX. En principi, la seva funció era donar cabuda i assistència als més desfavorits. Era dividit en dues grans zones; una per a les dones i l'altra per als homes. En l'actualitat allotja el Conservatori Professional de Música i Dansa de les Balears, una gran biblioteca pública, un centre per a marginats i algunes dependències de l'àrea de Cultura del Consell Insular de Mallorca.

Gran Hotel

Joan Manuel Pons

CATÀLEG DE PROTECCIÓ D'EDIFICIS I ELEMENTS D'INTERÈS HISTÒRIC, ARTÍSTIC, ARQUITECTÒNIC I PAISATGÍSTIC DE PALMA

SANT JAUME

Ca Dona Mira. C/ de la Concepció.
Can Morrelles. C/ de la Concepció.
Can Berga-Ladària. C/ de la Concepció.
Can Feliu. C/ de la Concepció.
Can Planes. C/ de la Concepció.
Can Cavalleria. C/ de Can Cavalleria.
Can Alemany. C/ de Sant Jaume.
Can Armengol. C/ de Sant Jaume.
Can Iraola (can Ramis d'Ayreflor) C/ de la Gavarrera.
Can Rubert. C/ de Sant Jaume.
Can Rubert. C/ del Bisbe.
Can Canals. C/ del Bisbe.
Can Comelles. C/ de Can Campaner.
Conjunt de les monges Reparadores. C/ de Can Campaner.
Can Pueyo. C/ de can Pueyo.
Can García-Ruiz. Passeig de la Rambla.
Cal capellà de les Caputxines. C/ de Can

Pinós.
Passeig de la Rambla.
Can Sureda de Santmartí. Passeig de la Rambla.
Casa de la Misericòrdia. Passeig de la Rambla.
Hospital General (la Sang). Plaça de l'Hospital.
Les Penèdides. C/ de la Pietat.
Col·legi de les Trinitàries. C/ de la Concepció.
Can Castelló. C/ de la Concepció.
Font del Sepulcre. C/ de la Concepció.
Cal Marquès de Ferrandell. C/ de Sant Jaume.
Cal Marquès del Reguer-Rul·lan. C/ de Sant Jaume.
Can San Simón. C/ de Sant Jaume.
Can Roses (Marquès de la Cubana) C/ de

Sant Jaume.
Can Gual de Torrella. C/ de Sant Jaume.
Església del monestir de Santa Magdalena. Pl. de Santa Magdalena.
Convent de Santa Magdalena. C/ del convent de Santa Magdalena.
Can Truyol. C/ de Can Cavalleria.
Can Serralta. C/ de les Caputxines.
Can García-Ruiz Rosselló. C/ de les Caputxines.
Església conventual de les Caputxines. C/ Jaquotot.
Monestir de les Caputxines. C/ de Can Jaquotot.
Cambra oficial de la propietat urbana. C/ de la Palma.
Gran Hotel. Plaça de Weyler.
Can Ques. Plaça del Mercat.
Can Fuster. C/ de la Rosa.
Casa del Reguer (Casal Balaguer). C/ de la Unió.

VIDA SOCIAL

Al barri de Sant Jaume, s'hi han instal·lat, des de l'edat mitjana, importants institucions de caire civil i eclesiàstic, que li han conferit una peculiar i intensa vida social.

Ens hem de referir inicialment a tres importants monestirs: el de la Concepció, el de Santa Magdalena i el de les Caputxines. El primer es fundà originàriament a Pollença, encara que, el 1577, la comunitat s'establí a l'actual monestir. Just al costat, i fins a la font del Sepulcre, s'hi situà durant uns anys la fira del Ram, fins que fou traslladada al Born. Més endavant, tornà al barri de Sant Jaume, a la plaça de l'Hospital, abans de passar a la Rambla. Membres destacades de la comunitat foren sor Catalina de Santo Tomàs de Villanueva i sor Catalina Maura Pou.

De Santa Magdalena només ressaltarem la figura de santa Catalina Tomàs. El seu cos es troba des del 1815 a la església de Santa Magdalena, en una capella reconstruïda sota el mecenatge del cardenal Despuig. La seva canonització (1930) propicià diverses celebracions. Anualment, s'organitza, en el seu honor, la cavalcada del carro triomfal, que té lloc la segona quinzena d'octubre i on participen representants folklòrics de molts de pobles de l'Illa. A la parròquia de Sant Jaume es creà, al començament del segle XIX, la mutualitat Concòrdia de la Beata Catalina Tomàs, que tengué una gran rellevància al llarg de tot el segle.

L'altre monestir és el de les Caputxines, fundat per sor Clara Maria Ponce de León, que, des de 1668, es troba al carrer de Can aquotot. Hi havia també al barri la Casa de la Pietat i el convent de les Reparadores. En aquest darrer lloc, s'emplaçà el Centre d'Acollida del Projecte Home. Tot seguint amb les manifestacions religioses ens hem de referir també a la importància que tenen al barri algunes processons. Ja durant els segles XVII i XVIII, el Dijous Sant sortia de l'església de l'Hospital la processó de la Sang. Cal destacar el protagonisme que tengué la Prohomenia de la Sang i la gran devoció popular que genera, encara avui, aquesta imatge. Igualment, al final del segle XVI, dues famílies nobles instituïren la processó de l'Enterrament, que tenia

Sant Crist de la Sang

lloc el Divendres Sant després de matines i anava de la Seu fins a l'oratori del Temple. Al carrer de la Concepció, s'hi instal·là el primer col·legi de La Salle, l'edifici del qual passà posteriorment a ser propietat de les Trinitàries.

Al solar ocupat avui per la Casa de Misericòrdia hi havia antigament un cementiri, conegut amb el nom del Camp Roig. Acollià els difunts de l'Hospital General i del Militar, a la vegada que fou un dels darrers cementiris en ús a l'interior de la ciutat, després que el 1820 es dictà la prohibició d'enterrar vora les esglésies. La seva desaparició es veié influïda també per l'ampliació de la Casa de Misericòrdia. Actualment, aquest edifici és propietat del Consell Insular de Mallorca i hi ha allotjades diverses institucions. Des de 1918 i fins a 1933, s'hi situà el Museu Pedagògic Provincial. Hi ha també la Biblioteca de Cultura Artesana, fundada el 1928 i situada inicialment a l'antic edifici de la Diputació Provincial. El 1988 passà a la Misericòrdia i està especialitzada en teoria i història de l'art, com també en cultura popular i artesanía. S'hi troba, així mateix, el Centre Coordinador de Biblioteques, que integra i dóna suport a una àmplia xarxa de

La Rambla

biblioteques municipals.

Per altra part, l'Hospital de Nit es creà el 1981, en connexió amb l'Hospital General i gràcies a l'empenta de diverses persones, entre les quals sobresurt Jaume Santandreu. El seu objectiu és atendre els marginats, per la qual cosa disposa d'unes dependències situades a la Misericòrdia i d'una infermeria, sota la responsabilitat de l'Hospital General. En darrer terme, i continuant amb les institucions que empen l'edifici de la Misericòrdia, hem d'esmentar el Conservatori Professional de Música i Dansa de Balears, on actualment es fan classes de guitarra, clarinet, saxo, piano, flauta, viola, violí, violoncel, trompeta, orgue, cant i dansa, mitjançant un pla d'estudis que consta de tres cicles.

Vora l'Hospital es troba, provisionalment, el centre de marginats el Refugi, promogut per Jaume Santandreu.

Cal destacar, així mateix, que a la zona hi ha nombrosos centres de restauració i galeries d'art, a més de la seu de la Universitat Nacional a Distància, la Fundació La Caixa i el Centre Cultural Sa Nostra.

Josep Merino
Pere Fullana

EL MOVIMENT ASSOCIATIU

L'Associació de Veïns de Sant Jaume va aparèixer el 1991, té 150 socis i és presidida per María José Fernández-Segade. Ocupa un local cedit per la Fundació Barceló. El 1992 va iniciar un ambiciós projecte anomenat Sant Jaume 21 (1992-2000), que consisteix en la rehabilitació arquitectònica i social del barri. Aquest programa pretén la restauració de façanes i patis i la millora dels edificis monumentals, el reviscolament social, amb l'organització d'activitats socials, la recuperació de la densitat de població i l'expansió cultural, finalment l'elaboració d'un programa de gestió i finançament mitjançant convenis amb institucions públiques o privades, per dur a terme els projectes esmentats. Un exemple d'aquests convenis és l'aconseguit amb la reforma de la font del Sepulcre, en la qual, a més de l'Associació de Veïns, participen l'Ajuntament i Sa Nostra.

Al barri de Sant Jaume hi ha dues associacions de comerciants: Bulevar Central a la zona de Bonaire i l'Associació de Comerciants del carrer de Jaume III. L'Associació de Comerciants de Jaume III va començar la seva activitat fa 6 anys, encara que fins ara tan sols feien campanya per Nadal. Ara vol potenciar el carrer durant tot l'any, i convertir-lo en un carrer de qualitat.

Així, tenen, entre altres objectius, la neteja de columnes, la il·luminació de les arcades, la dotació de jardineria apropiada i la pavimentació uniforme de tot el carrer. Actualment compta amb 60 comerços associats, dels 100 que hi ha al carrer, i ocupa un local cedit per AFEDECO al carrer de Tous i Maroto.

L'altre associació comercial, Bulevar Central, és presidida per Aina M. Bou i té 60 comerços associats. Aquesta associació va néixer el juny de 1994 i pretén crear un àrea delimitada pels carrers de Bonaire, Baró de Santa Maria del Sepulcre i Jaume de Santacília, com a centre per passejar, amb una oferta comercial de qualitat i molt variada.

Per tal de desenvolupar aquesta denominació, Bulevar Central ha fet adhesius per identificar els comerços associats, ha assenyalat la zona amb banderoles, ha aconseguit il·luminació nadalenca i duu a terme tota una sèrie de reivindicacions davant l'Ajuntament, com la reparació de carrers, o la reclamació d'una solució a la col·locació dels contenidors de fems davant els locals.

Finalment, la parròquia de Sant Jaume té un grup de majors que es reuneix setmanalment i un de

Façana de l'església de Sant Jaume

joves per a la confirmació.

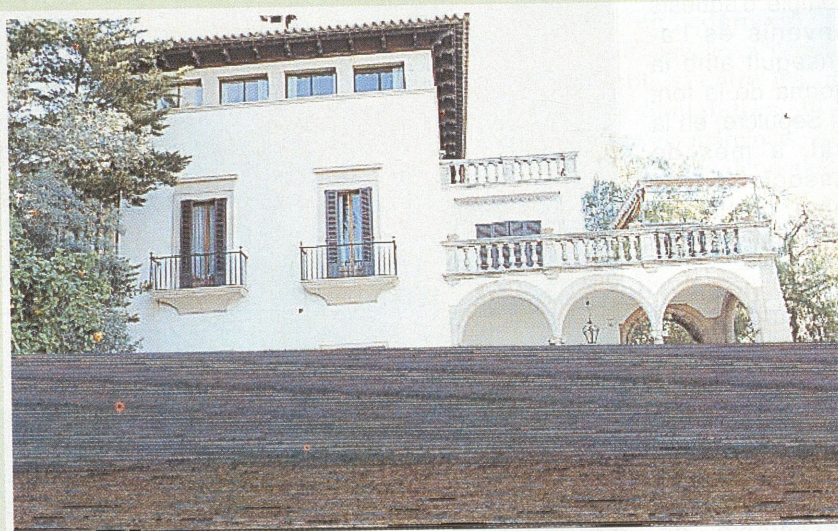
Gabriel Barceló

Els Barris de Palma

Revisió del Pla general d'ordenació urbana i d'actuacions urbanístiques

Proper fascicle:

Sant Agustí i Cala Major

Imatges de Sant Agustí i Cala Major

Ajuntament de Palma